

nujnosti svojega strokovnega besedila, tj. konkretnosti, ki jo iz dneva v dan veliko močnejše občuti kot njegov jezikovni svetovalac, vzgojen ob literarnih besedilih, v katerih se o isti stvari lahko piše na veliko »lepih načinov.« Take spore poraja dejstvo, da je samostalniško izražanje konkretnjše od glagolskega. Zato se pravniku nehote vsiljujejo izrazi »gledanje«, »neprijavljanje«, »poslušanje«, pa tudi »prihajanje (: prihod)«, »zajtrkovanje (: zajtrk)«, »jokanje (: jok)«, dokler se mu ne pomešajo in zapletejo v (gotovo slabi) formulaciji: »Medtem ko je obtoženec opravljal spuščanje po stranskih stopnicah, da bi se izognil srečanju s tožiteljem, ki je bil pravkar zavzet z nošenjem kovčka, je bila prvoomenjena priča v tem času zavzeta z rednim čiščenjem čevljev...« itd.

Podobno je tudi z rabo aktivnih in pasivnih glagolskih oblik. Tudi pri trpniku se navadno pripominja, da ga je treba rabiti redko in previdno, ker ga naš jezik pravzaprav ne mara ali ga vsaj težko prenaša. Toda če se trpnik v strokovnih in znanstvenih besedilih rabi zelo pogosto, to ni naključje. V trpniku namreč postane vršilec dejanja nepomemben; namenoma se ga izogibamo, ne želimo ga imenovati, bodisi ker ga le delno ali nič ne poznamo ali nismo o njem sigurni. Zato je trpnik pripraven za opis rezultata glagolskega dejanja. Spomnimo se samo našega primera: »Obtožen je zaradi...« V aktivni obliki bi se ta primer glasil: »Obtožil sem ga...« ali »Obtožili so ga...« V obeh primerih se domneva osebek. In kdo je ta osebek? Jaz? Zakon? Državni tožilec? Sodišče? Sosedje? To sploh ni važno in je iz trpniške konstrukcije tudi izpuščeno. Zaradi teh svojih lastnosti je pasiv dostikrat primeren v strokovnem in znanstvenem besedilu.² Zato se tudi ne sme popraviti vsaka pasivna konstrukcija v aktivno, čeprav se zagovorniki aktivne oblike in jezikovni svetovalci pogosto upravičeno jezijo zaradi prepogoste in neupravičene rabe pasiva.

Za takšne spore in nesporazume v naši vsakdanji jezikovni praksi očitno velja stara izkušnja, da resnica navadno ni niti na eni niti na drugi strani, temveč na obeh. Pogosto imajo nejezikoslovci dober posluš za jezikovno vrednost, čeprav je ne znajo pojasniti, jezikoslovci pa včasih obravnavajo jezikovno gradivo preveč šablonsko. Seveda pa tudi nejezikoslovce, ko pačijo jezik, upravičeno kritizirajo. Dobro je konstruktivno sodelovati in si nenehno prizadevati za sodoben in popoln opis jezikovnih dejstev.

Zapiski, ocene in poročila

ANTON SLODNJAK: ŠTUDIJE IN ESEJI

Pred nami leži knjiga, ki prinaša izbor znanstveno-publicističnega dela enega osrednjih literarnih zgodovinarjev po Prijatelju — Antona Slodnjaka. Nedvomno je prav, da se v času, ko dobivamo že k sintezi dosedanjega dela usmerjene Slodnjakove knjige (zgodovina slovenske književnosti v nemščini, 2., 3. in 4. knjiga Matičine literarne zgodovine, Prešeren), seznanimo vsaj s prerezom preteklega Slodnjakovega delovanja na področju literarne zgodovine. Pripomniti je treba, da je centralno področje Slodnjako-

² V tem smislu je bil v nasprotju s tradicionalnim slovničnim učenjem v zadnjem času že govor.

vega zanimanja in raziskovanja ravno literarna zgodovina, ob katero se dopolnjuječe uvrščata avtorjeva uredniška in tudi literarna (romana o Prešernu in Levstiku) dejavnost. Knjigo, ki je izšla v dragoceni knjižni zbirki Razpوتا pri mariborski založbi Obzorja, je uredil, ji napisal uvod, sestavil bibliografijo Slodnjakovega dela in delno napisal tudi opombe Jože Pogačnik, eden najvidnejših mlajših slavistov-znanstvenikov, ki je bil sam Slodnjakov učenec. Tako je dosežen v knjigi tudi ploden ter znanstvenemu delu in napredku koristen spoj generacij. Pogačnik je izčrpno prikazal Slodnjakovo življenjsko pot, njegovo delo ter osnovne silnice Slodnjakovega delovanja in pisanja. Pogačnikovih sestavek je pisan s pravim odnosom, primerno intuicijo in sugestivnim izrazom, tako da se mu je posrečilo orisati Slodnjakov lik objektivno, plastično in pravično. Bibliografski pregled Slodnjakovega dela pomeni za knjigo tehtno pridobitev, saj je prav tako koristen kot tudi potreben. Nadalje se zvrsti 18 Slodnjakovih študij in sestavkov ali člankov, od katerih so trije za to izdajo posebej prevedeni (2 iz nemščine, 1 iz angleščine). Nekaj prispevkov sega še v čas pred drugo vojno, večina pa jih je iz časa po drugi vojni, ko se je tudi Slodnjakova dejavnost najbolj stopnjevala in razrasla. Urednik je glede na široki obseg Slodnjakovega znanstvenega zanimanja pravilno koncipiral knjigo tako, da je s posameznimi sestavki obsegel — seveda fragmentarno — skoraj celotno slovensko literarno zgodovino od protestantske dobe do časa med vojnami. Vemo sicer, da je težišče Slodnjakovega raziskovanja na Prešernu in Levstiku, vendar je urednik ohranil potrebno ravnotežje, tako da omenjena avtorja nista razmeroma več zastopana od drugih.

Slodnjakov stil sicer ni kos Prijateljevemu po idealni mešanici lahkotne preprostosti in znanstvene tehtnosti, pač pa je to dognan in izoblikovan izraz znanstvene misli, ki mu ne manjka živahne zavzetosti in preide celo do poetičnega zanosa. Med najtehtnejše sestavke velja uvrstiti poleg študij o Prešernu še Nov pogled na vznik slovenske in hrvatske reformacijske književnosti 16. stoletja, O Stanku Vrazu kot slovenskem pesniku ter razpravi o Cankarju: O neminljivem Cankarjevem delu in Nekaj vodilnih idej in tipov Cankarjeve umetnosti. Prav pri Prešernu in Cankarju prihaja Slodnjak najčesteje do že omenjene zanesenosti, ki pridaja objektivnemu tonu subjektivno čustveno zagnanost, izhajajočo iz ljubezni do umetnosti naše besede. Posamezni članki so bolj priložnostni (Ob Stritarjevi 100-letnici, Ob Finžgarjevi 80-letnici, Ob Župančičevi 60-letnici in drugi), prinašajo pa vseeno nekatere zanimive poglede in misli. Kot štajerski rojak je Slodnjak del svojega zanimanja naklonil tudi posebnostim štajerskega literarno-kulturnega področja. Od člankov s tovrstno tematiko imamo v knjigi: Delež Štajerske v slovenski književnosti, O Stanku Vrazu kot slovenskem pesniku in Aškerčeve Balade in romance. Lahko bi rekli, da Slodnjak posrečeno spaja pozitivistično metodo s psihološko-idejnimi, kulturno-političnimi in pa umetniško estetskimi faktorji. Seveda pa je umetnost v neki meri — tako kot življenje — neujemljiva in se ji približujemo pravzaprav asimptotično. Vsaka generacija raziskovalcev pa tudi ljubiteljev odkriva nekaj novega, drugačnega, vsakdo polaga svoj kamenček v veliki mozaik doživljanja in spoznavanja. Kakor so tudi nekateri Slodnjakovi članki kratki in pravzaprav skopi, pa vendar spoznamo tudi iz njih avtorjevo poglobljeno usmerjenost. In to je: slovenska literatura 19. stoletja od romantike s Prešernom do realizma z Levstikom v ospredju. Slovenski literaturi 20. stoletja se Slodnjak niti ne posveča v večji meri niti ne kaže do nje ustreznega razumevanja, vsaj sodeč po sestavku Slovenska književnost med obema vojnoma (1918—1941). Študija je izšla v Primorskem dnevniku 1951 v nadaljevanjih in pretendira seveda predvsem na preglednost. Je pa vsekakor manj zadovoljujoča kot Slodnjakove študije o 19. stoletju. Zaradi skrčenega obsega so sicer razumljive pomanjkljive označitve, manj pa se moremo strinjati z vrednotenjem posameznih avtorjev in literarnih pojavov. Slodnjakovi naravi je pač blizu literatura romantičnega nadiha in harmonizacijskih teženj, tuja pa moderna književnost raztrganih duš od ekspresionizma dalje. Zanimivo pa je še tudi dejstvo, da je ob navdušenju za Prešerna in Cankarja Slodnjak dokaj zadržan ob tretjem predstavniku našega vrhunskega umetništva — Župančiču (Ob 60-letnici Župančiča).

Dejansko pa nam daje Slodnjak, če se z njegovimi izpeljavami, trditvami in mislimi strinjamo ali ne, vedno koristne in plodne pobude za naše lašno opredeljevanje in odločanje ob vprašanjih slovenske literarne zgodovine. S svojo veliko erudicijo, s svojo zavzetostjo in rezultati svojega dela nam kot predan raziskovalec umetnosti slovenske besede nudi svoja spoznanja, svoje sporočilo.

Če povzamemo: Slodnjakovo delo izhaja iz nadaljevanja in dopolnjevanja Prijateljevega in Kidričevega izročila. S svojimi knjigami od Pregleda slovenskega slovstva (1934) preko slovenske literarne zgodovine v nemščini (1958) do treh knjig Matične

literarne zgodovine (1959, 1961, 1963) in Prešernovega življenja (1964) je bistveno sooblikoval novejšo literarno zgodovino. Kot vodilni prešernoslovec je s številnimi izdajami Prešerna po vojni približal našega velikega pesnika najširšim krogom naših bralcev, s sodelovanjem pri angleški izdaji Prešerna pa je pripomogel, da se lahko seznanjajo z vrhunsko umetnostjo našega pesnika tudi tuji narodi. Kot urednik se je posvetil razen Prešernu in Levstiku (predvojna in povojna izdaja) še Erjavcu (pred vojno), po vojni pa Milčinskemu (Cvetje in trnje), Prijatelju (2 knjigi esejev in razprav), Murku (Izbrana dela) in sodeloval pri izdaji antologije slovenskega pesništva v angleščini *The Parnassus of a small nation* (že dve izdaji), s čimer je vzpostavljena še ena pot za spoznavanje naše književnosti v inozemstvu. Kot pisatelj je oblikoval Slodnjak dva obsežna romana: *Neiztrohnjeno srce* (o Prešernu) — že 3 izdaje — in *Pogine naj pes* (o Levstiku) — 2. izdaji. V obeh romanih je z umetniško učinkovitostjo preoblikoval literarnozgodovinsko gradivo. Kot univerzitetni učitelj je Slodnjak sovzgal generacijo slavistov, ki se je začela uveljavljati v kulturnem življenju zadnja leta. Nedvomno sodi v Slodnjakove zasluge tudi prenos delovnih metod in spodbud na mlajše slaviste, ki se danes razvijajo seveda po svoje dalje, predvsem tudi z večjim nagnjenjem, zanimanjem in razumevanjem za novejšo književnost. Profesor Slodnjak pomeni s svojim življenjem in delom lik kremenitega človeka in veljavnega znanstvenika, katerega pomen za nacionalno kulturo je že viden. Posebej se lahko vzorujemo pri njegovi zavzetosti in ljubezni do slovenske besede in njenih mojstrov, v delih katerih je vedno iskal in odkrival ob visoki umetnosti tudi veliko človečnost, prvini, ki dajeta življenju sok in smisel.

Andrijan Lah

TRI PESNIŠKE KNJIGE

Mariborska založba Obzorja je poslala na knjižni trg tri pesniške zbirke: *Ela Peroci, Rišem dan* (87 str.), *Branko Žužek, Moja pokrajina* (63 str.), in *Dušan Mevlja, Noji* (91 str.). Imena teh avtorjev so slovenskemu slovstvu že znana; dva med njimi, Žužek in Mevlja, v pesništvu nista novinca, medtem ko je bila tretja, Perocijeva, doslej znana predvsem kot mladinska pisateljica. Nobeno od teh imen v svojih knjigah ne grabi v središčna vprašanja sodobnega človeka in njegove zgodovinske situacije z umetniško močjo, ki bi premagovala čas. Vsako po svoje pa vendarle prispevajo k vsestranskemu mnogozvočju sodobne slovenske lirike, v kateri ustvarjajo tisto povprečje, ob katerem resnični umetniški dosežki zares zablestijo. Njihova snovna in nazorska različnost je odsev širine, ki prevladuje v sodobni slovenski liriki. Oblikovna nedognanost skoraj vedno spremlja začetnike, stalno pa je gost premajhnih talentov. Zavoljo nekaterih biserov, ki se tu in tam zasvetijo iz omenjenih treh knjig, jih je vendarle treba na kratko razčleniti in oceniti.

E. Perocijeva ima resničen lirski dar, ki ji na nekaj mestnih intimno razpoloženje ali doživetje pretanji ali dvigne iz privatnosti. Njena poezija je tipična žensko subtilna izpoved-refleksija o ljubezni in družini, le da jo ponekod kazi sentimentalnost. Idejno se drži samo enega spoznanja, ki ga najbolje pokriva izraz nedosegljivost ideala. Zelo značilna so mesta kakor: »Narišem zeleni drevored in mojo majhno deklico, kako teče pomladi nasproti«, ali: »...in narišem v nasprotni najoddaljenejši kot stezico do grede z rožami, ki ne odprejo svojih cvetov«. Oba vodilna stilema (*pomladi nasproti* in *rože, ki ne odpro cvetov*) uvajata v vsebinski razpon te poezije. Takšna osnova, ki ji manjka globlje osmislitve, je razširjena še s terno o nemosti sveta in o njegovi brezodvisnosti (»Puščaš me, da se pogovarjam sama s seboj«). Ta svet, ki je v južnoslovanskih okvirih podoben izhodiščem Desanke Maksimović, je izpovedan z impresionistično tehniko ter v celoti predstavlja izredno tanko lirsko tkanje. Moti edino to, da se liriska substanca pretaplja v epski prostor, s čimer od govorjenega stiha prehaja v lirsko črtico, kakršno je gojila Marija Kmetova. S tem je njena estetska enotnost samo načeta, ni pa uničena. Ob pesmih E. Perocijeve človek lahko intenzivira sebe in svoj doživljaj sveta, kar pomeni, da gre za nesporen ustvarjalni talent.

B. Žužek je redkeje našel izvirno lirsko predstavo in izvirno pesniško primero. Njegovo čustvovanje je v glavnem privatno, kar pomeni, da je premalo večpomensko, simbolično neizgovorjeno in neizjemno. Ključ v njegov doživljajski svet je podoba drevesa na robu neba. Tako je namreč pesnik označil sam sebe; drevo, ki sega s krošnjo